

דבר המערכת

קוראים יקרים,

הוצאת הכרך הרביעי של כתב העת לוד, דיוספוליס - עיר האלוהים, מרגשת אותנו לא פחות מהריגוש של קבלת הכרך הראשון ממכבשי הדפוס. המיזם הארכיאולוגי-הקהילתי בלוד העתיקה הוא אחד המיזמים הוותיקים ביותר בתחומו בעולם. כמי שנושאים בנטל ניהולו, במשך 12 שנים, אנו לא יכולים לקבל את הוצאתו לאור של הכרך הזה כמובנת מאליה. המיזם בלוד העתיקה עבר במהלך השנים טלטלות רבות. רשמנו הישגים משמעותיים לצד אכזבות צורבות. כיום, אין עוד איש בקרב מקבלי ההחלטות, במישור הממלכתי והעירוני, אשר אינו מכיר בחשיבות העיר העתיקה של לוד ובצורך להכשירה כאתר מורשת ותיירות. קולט קהל.

האתגר העיקרי בפניו אנו עומדים הוא לשכנע את מקבלי ההחלטות, שחייבים ליוזם מהלך להפירה רחבת היקף בעיר העתיקה בלוד, בטרם יתחילו בתחומה הליכי הפיתוח. עושרה הרב של העיר לוד טמון מטרים ספורים מתחת לפני הקרקע. עדות אקראית לכך נמסרה לנו עם חשיפת רצפות הפסיפס המפוארת ברחוב החלוץ. צוות מכון ישראלי לארכיאולוגיה הכין תכנית רב-שנתית מפורטת לביצוע מחקר ארכיאולוגי מקיף ברחבי העיר העתיקה, בשילוב הקהילה וגורמי מחקר בארץ ובחו"ל. משימה זו חייבת לקבל גיבוי ממלכתי ועירוני. אם לא נשכיל לחשוף את בתי הכנסת ובתי המדרש של לוד מתקופת המשנה, את רחובות העמודים ואת מבני הציבור של דיוספוליס הרומית ואת יתר שרידי העבר המפוארים של העיר, המרחב החשוף של העיר העתיקה יתמלא בבנייה מודרנית ותהיה זו בכייה לדורות.

הכנס הרביעי לתולדות לוד מתקיים גם השנה בשיתוף מלא ופורה עם המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל. השנה, חברה אלינו רכבת ישראל, אשר מארחת את הכנס בבניין המנהלה החדש בעיר לוד.

גם בכרך זה, כמו בקודמיו, אנו גאים להציג מאמרים המסכמים מחקרים מקוריים, אשר זוכים לפרסום לראשונה מעל הבמה המכובדת שלנו. כותרת הכנס השנתי-הרביעי לתולדות לוד היא "דרכים ומסילות ללוד", ובהתאם, מוקדשים המאמרים בכרך זה לקשר ההיסטורי בין העיר לוד לסביבתה הקרובה והרחוקה.

ד"ר עידו קוך בחן את עמק לוד בתקופה בת כמאה שנה שבה שלטה האימפריה האשורית באזורנו. האשורים הקדישו תשומת לב משמעותית לעמק לוד בשל התובנה שלהם שמדובר בצומת מרכזי של צירי תנועה בארץ ישראל.

ד"ר יחיאל זלינגר מציג מאמר רחב היקף המהווה תמצית לעבודת הדוקטור שלו, אשר בחנה את העורך הכפרי של העיר לוד. החל בתקופה ההלניסטית ועד לתקופה הרומית הקדומה. ניתוח המערך היישובי מלמד על עצמתה של העיר לוד ועל הדומיננטיות של היישוב היהודי במרחב.

ד"ר אלון שביט מציג לראשונה מחקר משווה אודות הח'אנים העירוניים של ארץ-ישראל. המחקר מבוסס על תיאור מפורט של ח'אן חילו אשר היווה מבנה ציבורי מרכזי בעיר לוד. מאז הקמתו בראשית המאה ה-19. הח'אן שימש כלבת הקשר הכלכלי בין לוד לכפרי העורך שלה.

חן מלינג, מנהל מוזיאון הרכבת, מציג במאמרו את מקומה המרכזי של תחנת הרכבת של לוד במערך הרכבות של ארץ-ישראל, מאז תחילת פעולתן במאה ה-19 ועד ימינו. מאמרן של האדריכליות עדי הר-ניו ורותי ליברט-שלו סוקר אף הוא את תרומת תחנות הרכבת בלוד ובחיפה, להתפתחותן של ערים אלה.

נעמה ולצר מגישה דוח המסכם תכנית לארכיאולוגיה ולמורשת העיר לוד אשר הוכנה עבור תלמידי בתי הספר התיכוניים והופעלה בהצלחה בשנת הלימודים האחרונה.

אנו מקווים שתמצאו את מאמרי הכרך הזה מעניינים ומעשירים ואנו מזמינים את הקוראים להשתלב בעתיד במיזם הקהילתי בלוד העתיקה.

עזיזי القارئ

القراء الأعزاء،

إن إصدار المجلد الرابع من مجلة اللد، ديوسبوليس-مدينة الإله، قد أثارنا ليس أقل من الإثارة التي انتابتنا عند صدور المجلد الأول. يعتبر المشروع الأثري-الجماهيري في اللد من أوائل المبادرات في العالم بهذا المجال. كوننا القائمين على إدارته لمدة 12 عام، لا يمكننا اعتبار هذا المجلد لشيء عادي. رغم الاضطرابات التي خاضها المشروع على مر السنين، قمنا بتحقيق إنجازات كبيرة. اليوم، لا يوجد أحد من صناع القرارات، على المستوى القطري والمحلي، لا يمكنه الاعتراف بأهمية مدينة اللد القديمة والحاجة إلى ترسيخها كموقع للتراث والسياحة الذي بإمكانه استيعاب الجمهور.

التحدي الرئيسي الذي نواجهه هو إقناع صناع القرار بأنه يجب البدء في عمليات التنقيب على نطاق واسع في اللد القديمة، قبل بدء أعمال تطوير البلدة. بما أن ثروة هذه البلدة العظيمة تكمن في عمق أمتار معدودة تحت سطح الأرض، ودليل على هذا هو الأضرابات الفسيفسائية الرائعة التي كُشِف عنها محض الصدفة في شارع هحالوتس. أعد طاقم معهد إسرائيل للآثار خطة تفصيلية متعددة السنوات لإجراء بحوث أثرية واسعة النطاق في جميع أنحاء البلدة القديمة، مع مشاركة الجمهور وهيئات البحث في إسرائيل والخارج. إذا لم ننجح في كشف المعابد، والشوارع ومباني ديوبوليس العامة في الفترة الرومانية وبقية آثار المدينة العريقة خلال فترات سابقة مهمة أخرى، فسوف تمتلئ المناطق المفتوحة في البلدة القديمة بالبناء الحديث وهذا شيء مؤسف.

يُقدّم المؤتمر الرابع لتاريخ اللد بالتعاون الكامل والمثمر لمجلس المحافظة على المواقع التراثية في إسرائيل.

في هذا المجلد، كما في السابق، نفتخر بتقديم مقالات تلخص دراسات أصلية، التي تنشر لأول مرة خلال منصتنا هذه. عنوان المؤتمر السنوي-الرابع لتاريخ اللد لهذا العام هو "سبل وطرق إلى اللد"، وبناءً عليه، تركز المقالات في هذا المجلد على العلاقة التاريخية بين مدينة اللد والمناطق القريبة والبعيدة المحيطة بها.

بحث د. عبدو كوخ سهل اللد خلال المائة عام التي حكمتها الإمبراطورية الآشورية في منطقتنا. كُنَّ الآشوريون اهتماما كبيرا في سهل اللد بسبب فهمهم اليه كونه مفترق طرق مهم المؤدي لمحاور نقل لبقية مناطق البلاد.

يقدم د. يحيئيل زيلنغر دراسة شاملة والتي تلخص أطروحة الدكتوراه التي بحثت المناطق الريفية في منطقة اللد، بدءاً في الفترة الهيلنستية حتى العصر الروماني القديم، وتشير إلى قوة مدينة اللد وهيمنة النشاط اليهودي في المنطقة.

يقدم د. ألون شافيط لأول مرة، دراسة مقارنة لطراز الخان المدني في إسرائيل ويستند هذا البحث على وصف تفصيلي لخان الحلو، الذي كان أحد المباني العامة الرئيسية في مدينة اللد منذ إنشائه في أوائل القرن التاسع عشر. كان الخان سبب النمو الاقتصادي الذي ربط بين اللد والقرى المجاورة.

يقدم حين مليونغ، مدير متحف السكك الحديدية، موقع محطة قطار اللد المركزي في نظام السكك الحديدية منذ بداياتها في القرن التاسع عشر حتى يومنا هذا. ويستعرض المقال الذي أعدتاه المهندستين المعمارييتين عدي هار-نوی وروتني ليبرتي-شاليف مساهمة محطات القطارات في اللد وحيفا في تطوير هذه المدن.

نعاماه فالترس تعرض تقريرا يلخص برنامج لعلوم الآثار وتراث مدينة اللد الذ تم إعداده لطلاب المدارس الثانوية ونُفِّذ بنجاح في العام الدراسي الماضي.

نأمل ان تثير هذه المقالات اهتمامكم وتدعوكم بهذا للمشاركة في المشروع الأثري-الجمهوري في البلدة القديمة.

^[1]
^[2]

תוכן עניינים

עמק לוד וסביבתו בתקופת הקולוניאליזם האשורי

ד"ר עידו קוך

سهل اللد والمنطقة في زمن الاحتلال الآشوري

ד. עידו קוך

The Lod Valley and its Environs under Assyrian Colonialism

Dr. Ido Koch

— * 7 * —

היישוב הכפרי בשפלת לוד בתקופת הבית השני

ד"ר יהואל זלינגר

الإستيطان القروي في سهل اللد خلال فترة الهيكل الثاني

ד. יחיאל זלינגר

The Rural Settlement in the Lod Plain During the Second Temple Period

Dr. Yehiel Zelinger

— * 23 * —

ה'אן חילו בלוד העתיקה וה'אנים העירוניים בארץ ישראל

ד"ר אלון שביט

خان الحلو في البلدة القديمة في اللد والخانات المدنية الأخرى في إسرائيل

ד. אלון שאפיט

Khan el-Hilu in the Old City of Lod and Urban Khans in the Land of Israel

Dr. Alon Shavit

— * 77 * —

Editorial Note

Dear readers,

We are as excited to present you with the fourth volume of Lod, Diospolis—City of God, as we were excited to receive the first volume of this journal hot off the press. The community archaeology project launched in ancient Lod is one of the first of its kind worldwide. As those who have carried the weight of managing this project for a dozen years now, we cannot take for granted the publication of the present volume. Over the years, The Ancient Lod project has celebrated significant achievements but has also experienced bitter disappointments. Today there is not one government or municipal decision-maker that does not acknowledge the significance of ancient Lod and the need to turn it into a heritage and tourist site on a national level.

The main challenge we face now is convincing these decision makers that it is crucial to inaugurate broad-scale excavations in the ancient city of Lod prior to forthcoming development processes within its boundaries. Lod's magnificent remains lie only few meters below the surface. Evidence of this opulence was unraveled by chance with the unearthing of splendid mosaic floors in HaHalutz Street. A team from the Israeli Institute of Archaeology has prepared a detailed multi-annual plan to undertake a comprehensive archaeological exploration of the entire ancient city, in cooperation with the local community and research bodies in Israel and abroad. This endeavor can be carried out only with governmental and municipal support. If we unwisely fail to expose the synagogues and the batei midrash (Jewish study halls) of the Mishnaic period, the colonnaded streets and the public buildings of Roman Diospolis, and other relics of the city's glorious past, presently unutilized urban spaces will fill up with modern construction, only to be regretted by generations to come.

As it has been in previous years, the Fourth Annual Conference on the History of Lod was held in fruitful collaboration with the Council for Conservation of Heritage Sites in Israel. But for this year's conference, we also joined hands with Israel Railways, who hosted the event in their new headquarters in Lod. In this volume, we proudly present papers on original studies that were first introduced on our conference's reputable platform. The title of the Fourth Annual Conference was "Roads and Railways to Lod." Accordingly, papers in this volume are devoted to the historical connection between Lod and its vicinity and farther regions.

Dr. Ido Koch examines the Lod Valley over a century of the Assyrian Empire's rule in this region. The Assyrians paid particular attention to the Lod Valley, realizing that it was a central junction of traffic routes passing through the Land of Israel.

Dr. Yehiel Zelinger presents a broad-scope review, based on his doctoral dissertation, of Lod's rural hinterland from the Hellenistic period to the Early Roman period. An analysis of the settlement patterns teaches us of Lod's eminence and of the dominant presence of the Jewish population in the region.

Dr. Alon Shavit presents a first comparative study on the urban khans (caravansaries) in the Land of Israel. His study is based on a detailed description of Khan el-Hilu - a central public structure in Lod, constructed in the beginning of the nineteenth century. The Khan functioned as the heart of economic connections between the city and its rural hinterland.

Chen Meling, director of the Israel Railway Museum, discusses Lod's train station's central role in the railway system of the Land of Israel, from the beginning of the system's operation in the nineteenth century to the present day. Adi Har-Noy and Ruth Liberty-Shalev's paper reviews the contribution of the train stations in Lod and Haifa to the development of these cities.

Naama Walzer presents a report that summarizes the program for archaeology and cultural heritage of Lod that was prepared for high school students and carried out successfully during the 2017-2018 school year.

We hope you find the papers in this volume interesting and enriching. We invite the readers to take part in our community project in ancient Lod.

**עמק לוד וסביבתו בתקופת
הקולוניאליזם האשורי**

ד"ר עידו קוך

سهل اللد والمنطقة في زمن الاحتلال الآشوري

ד. עידו קוך

**The Lod Valley and its Environs
under Assyrian Colonialism**

Dr. Ido Koch

נקודות וקווים: לוד וחיפה בצמתי מסילות הברזל ההיסטוריות
אדר' יות ליברטי-שלו ואדר' עדי הר-נוי

اللد وحيفاً على مفترقات خطوط السكك الحديدية التاريخية
المصممين المعماريين: روت ليبرتي- شاليف وعدي هار- طوف

Lod and Haifa at the Junction of the Historic Railroads
Arch. Ruth Liberty-Shalev and Arch. Adi Har-Noy

————— * 107 * —————

תולדות הרכבת בארץ ישראל בראי תחנת לוד

חן מלינג

تاريخ السكك الحديدية في إسرائيل من خلال محطة اللد
حين ميلينغ

The History of the Railway in the Land of Israel through The Lod Station
Chen Melling

————— * 129 * —————

תכנית חינוכית בנושאי מורשת וארכיאולוגיה מטעם המיזם הקהילתי בלוד העתיקה
נעמה זילצר

برنامج التراث والآثار التربوي من قبل المشروع الجمهوري لبلدة اللد القديمة
نعامة فالنسر

Heritage and Archaeology Educational Program of the 'Ancient Lod'
Community-Archaeology Project

Naama Walzer

————— * 155 * —————